

SUMARI

PRÒLEG

<i>La història medieval i nosaltres</i> , FLOCEL SABATÉ	11
---	----

CONFERÈNCIES

<i>Jaume Caresmar's Carta al Barón de la Linde</i> , PAUL FREEDMAN	29
<i>Ancora sullo Stato del Rinascimento in Italia: breve nota storiografica</i> , ANDREA GAMBERINI	41
<i>¿Cifras? ¿Personas? ¿Estructuras? la historia económica medieval y sus dilemas</i> , DAVID IGUAL LUIS	57
<i>Caresties frumentàries i polítiques públiques de proveïment en les ciutats catalanes i mallorquines durant la baixa edat mitjana</i> , ANTONI RIERA I MELIS	83
<i>Isabel I, la teología del mecenazgo y la Querella de las Mujeres: espiritualidad y política</i> , MARÍA DEL MAR GRAÑA CID	115
<i>La narració històrica: entre la semàntica i la semiòtica</i> , JAUME AURELL	143
<i>La arqueología medieval, veinticinco años más tarde: pervivencias y renovaciones</i> , HELENA KIRCHNER, JORGE EIROA	155
<i>Història de l'art medieval al segle XXI. De l'estil a la funció i viceversa</i> , EDUARDO CARRERO, ALBERTO VELASCO	169
<i>La Edad Media ¿un espacio lúdico imaginario?</i> , JUAN FRANCISCO JIMÉNEZ ALCÁZAR	183

DEBATS

<i>Noves perspectives per interpretar l'edat mitjana</i>	191
<i>La societat medieval: poder, economia, cultura i gènere</i>	201

SUMARI

Fotografies	213
Programa	219
Relació d'inscrits	221

PRÒLEG

LA HISTÒRIA MEDIEVAL I NOSALTRES

FLOCEL SABATÉ

El 2022 commemoràvem la vint-i-cinquena edició dels cursos d'estiu-reunió científica Comtat d'Urgell celebrats a Balaguer. El primer havia tingut lloc el 1996 i el vint-i-cinquè es reunia després de dos anys d'aturada obligada per la pandèmia mundial arran de la COVID-19. La primera trobada va aplegar destacats investigadors per a revisar el desenvolupament social i econòmic dels grans espais baronials a l'edat mitjana, i l'anterior al fins aleshores celebrat, reunit el 2019, es preguntava per l'edat mitjana com a primera globalització. El recorregut entre l'un i l'altre posava de relleu que aquestes trobades anuals havien servit per anar revisant els diferents temes en què la historiografia sobre l'edat mitjana anava evolucionant, com testimonien les publicacions sistemàticament efectuades respecte cadascuna d'aquestes trobades.¹ Així, situant-se en la perspectiva del quart de segle transcorregut i en un moment de recuperació després de la sotragada de la pandèmia, era adient preguntar-se pel camí recorregut en l'estudi de l'edat mitjana i la situació que aquesta ocupa en la societat, és a dir, la història medieval i nosaltres.

1. L'edat mitjana en el nostre present

D'antuï, és clar que el passat ha consolidat uns àmbits de presència en la societat actual. D'una banda, per la funció atorgada a la memòria, que ha contribuït a reparar relats que oblidaven víctimes i perdedors² i que ha enfilat la societat vers la remembrança justificativa,³ i a voltes ressentida o autoculpabilitzadora,⁴ cosa que ha provocat

1. Es poden consultar en el seu conjunt a: <<https://www.medieval.udl.cat/en/publications/Series-Aurembiaix-dUrgell/>>.

2. Elizabeth JELIN (ed.), *Las conmemoraciones: Las disputas en las fechas "in-felices"*, Siglo XXI de España editores, Madrid, 2002; Elizabeth JELIN, Victoria LANGLAND (eds.), *Monumentos, memoriales y marcas territoriales*, Siglo Veintiuno de España editores, Madrid, 2003; Elizabeth JELIN, Federico Guillermo LORENZ (eds.), *Educación y memoria. La escuela elabora el pasado*, Siglo XXI de España editores, Madrid, 2004; Tzvetan TODOROV, *Les abus de la mémoire*, Arléa, París, 2004.

3. Alain HOUZIAUX (ed.), *La mémoire, pour quoi faire ?*, Les Éditions de l'Atelier, París, 2006.

4. Pascal BRUCKNER, *La tyrannie de la pénitence. Essai sur le masochisme occidental*, Bernard Grasset, París, 2006; Marc FERRO, *Le ressentiment dans l'histoire. Comprendre notre temps*, Odile Jacob, París, 2007.

la queixa dels qui ho han interpretat com una càrrega excessiva.⁵ En qualsevol cas, la memòria requereix equilibrar-se amb la història,⁶ com ja reclamava Antoine Prost abans de cloure el segle XX: *La historia no debe ponerse al servicio de la memoria, sino que, por el contrario, debe aceptar la demanda de memoria, pero solo para transformarla en historia.*⁷ Val a dir que, des d'un punt de vista historiogràfic, l'atenció per la memòria ha contribuït ben positivament a focalitzar l'estudi del passat en els homes i dones que, en una posició o altra, visqueren en el període estudiat i, així, encara que sigui indirectament, ha repercutit en l'estudi i la divulgació de la societat medieval.⁸

Ahora, l'edat mitjana s'ha afermat com una opció d'oci i entreteniment per a la societat. La malfiança contra els robots, expressada per Georges Bernanos en reflexionar sobre la França que sortia de la Segona Guerra Mundial —*la plus redoutable des Machines est la Machine à bourrer les crânes, à liquéfier les cerveaux*—⁹ es va popularitzar el 1973 amb la pel·lícula *Westworld*, dirigida per Michael Crichton en què els robots amb aparença humana acaben assassinant els clients d'un parc temàtic organitzat en tres àmbits: l'Oest americà, l'Imperi romà i l'edat mitjana europea.¹⁰ Aquesta visió de l'edat mitjana com un espai d'oci, pràcticament atemporal, s'ha difós i consolidat en els diferents àmbits de consum des de les darreres dècades del segle XX¹¹ i ha arribat a condicionar la manera com mostrar i explicar els monuments de l'edat mitjana, sovint orientada vers l'entreteniment familiar.¹² Hi ha una edat mitjana ben viva i variada en l'oci de la present era digital,¹³ que pot jugar entre la divulgació, la distorsió i la banalització.¹⁴

Aquest interès deixa un ample marge per a la difusió de la recerca. De fet, la investigació té molt per oferir a la divulgació perquè ha ampliat notablement els seus marges de treball. Precisament, abans de cloure el segle XX, Peter Burke agràia a l'anomenada *École des Annales la conquista de vastos territorios para la historia*, de tal manera que a hores d'ara s'han situat sota el focus de l'historiador *zonas inesperadas de la conducta humana y a grupos sociales descuidados antes por los historiadores tra-*

5. David RIEFF, *In Praise of Forgetting. Historical Memory and Its Ironies*, Yale University Press, New Haven – Londres, 2017.

6. Paul RICCEUR, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Éditions du Seuil, París, 2000 ; Johann MICHEL, *Le devoir de mémoire*, Que sais-je / Humensis, París, 2018.

7. Antoine PROST, *Doce lecciones sobre la historia*, Ediciones Cátedra, Madrid, 2001, p. 302.

8. Flocel SABATÉ, "Human Beings as Emotional Subjects: The Study of Their Experiences in the Middle Ages", *Managing Emotions in the Middle Ages*, Flocel SABATÉ (ed.), Brill, Leiden – Boston, 2025, p. 11-15.

9. Georges BERNANOS, *La France contre les robots*, Éditions Payot & Rivages, París, 2023, p. 138.

10. <<https://www.espinof.com/criticas/ciencia-ficcion-almas-de-metal-de-michael-crichton>>.

11. Flocel SABATÉ, "Medievalismes actuals", *L'Edat Mitjana. Món real i espai imaginat*, editorial Afers, Catarroja – Barcelona, 2012, p. 283-305.

12. Flocel SABATÉ, "El patrimoni històric afaïçonat sota el criteri econòmic", *El gran valor de les lletres i les humanitats. Homenatge al Dr. Frederic Vilà i Tornos*, Ximo COMPANY, Isidro PUIG, Cristina MONGAY, Sandro MACHETTI (eds.), Edicions i publicacions de la Universitat de Lleida, Lleida, 2015, p. 269-275.

13. Juan Francisco JIMÉNEZ ALCÁZAR, *De la Edad de los Imperios a la Guerra Total: Medioevo y videojuegos*, Campobell, Murcia, 2016.

14. Ana Isabel CARRASCO MANCHADO, María Jesús FUENTE PÉREZ, Alicia MONTERO MÁLAGA (eds.), *El presente de un pasado imaginario. Edad Media y neomedievalismo en la era digital*, Icaria editorial, Vilassar de Dalt, 2024.

dicionales.¹⁵ Certament, no sols la tradició sinó sobretot els plantejaments materialistes i estructuralistes, en la seva preocupació per detectar els eixos articuladors de les societats estudiades, interpretaven una oposició entre societat i individu que conclouia en el menyspreu d'aquest, tal com succeïa en la resta d'estudis socials, començant per la sociologia: *el 'punto de vista del actor' carece de importancia*.¹⁶ De manera ben diferent, les noves perspectives que s'obriren pas en les darreres dècades del segle xx en ampliar el focus d'estudi, en realitat, humanitzen la història, per dir-ho amb l'expressió emprada per Josep Maria Salrach.¹⁷

Així, s'han anat afermant finestrals per on penetrar en la societat medieval a partir d'indagar-ne vessants com l'alimentació,¹⁸ la violència i la delinqüència,¹⁹ l'ensenyament,²⁰ el vestit,²¹ l'entorn de la vida vilatana²² i l'interior domèstic,²³ entre d'altres que a voltes s'han aplegat sota un genèric estudi de la vida quotidiana.²⁴ Més recentment, s'han obert noves vies de recerca no sols arran de la revisió de l'estructura familiar i la reivindicació del component femení de la història,²⁵ sinó també amb la renovació de les perspectives i

15. Peter BURKE, *La revolución historiográfica francesa. La Escuela de los Annales: 1929-1989*, Gedisa editorial, Barcelona, 1993, p. 108-109.

16. Juan Francisco MARSAL, *La sociología*, Salvat editores, Barcelona, 1973, p. 124.

17. Lluís ROURA, Josep FONTANA, Ricardo GARCÍA CÁRCCEL, Carlos MARTÍNEZ SHAW, Josep Maria SALRACH, "La Història de les Mentalitats: una polèmica oberta", *Revista d'Història Moderna*, 2 (Bellaterra, 1985), p. 54.

18. Martha CARLIN, Joel T. ROSENTHAL (eds.), *Food and Eating in Medieval Europe*, The Hambledon Press, Londres – Rio Grande, 1998; Bruno LAURIoux, *Une histoire culinaire du Moyen Âge*, Éditions Honoré Champion, París, 2005; C. M. WOOLGAR, *The Culture of Food in England 1200-1500*, Yale University Press, New Haven – Londres, 2016.

19. Nicole GONTHIER, *Cris de haine et rites d'unité. La violence dans les villes, XIIIe-XVe siècle*, Brepols, Turnhout, 1992; Nicole GONTHIER, *Le châtement du crime au Moyen Âge XIe-XVe siècles*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 1998; Claude GAUVARD, *Violence et ordre public au Moyen Âge*, Picard, París, 2005; Valérie TOUREILLE, *Crime et châtement au Moyen Âge, V^e-XVe siècle*, Seuil, París, 2013.

20. Jean-Philippe GENET, *La mutation de l'éducation et de la culture médiévale. Occident chrétien (XIe siècle – milieu du XVe siècle)*, Serli Arslan, París, 1999, 2 vols.; Pierre RICHÉ, Jacques VERGER, *Des nains sur des épaules de géants. Maîtres et élèves au Moyen âge*, Tallandier, París, 2006.

21. *Le vêtement. Histoire, archéologie et symbolique vestimentaires au Moyen Âge*, Le Léopard d'Or, París, 1986; Salvatore TRAMONTANA, *Vestirsi e travestirsi in Sicilia: abbigliamento, feste e spettacoli nel Medioevo*, Sellerio, Palerm, 1993.

22. Jean-Pierre LEGUAY, *Vivre en ville au Moyen-Âge*, éditions Jean-Paul Gisserot, Luçon, 2006.

23. Tina SABATER (ed.), *La casa medieval en Mallorca y el Mediterráneo. Elementos constructivos y decorativos*, Ediciones Trea, Gijón, 2021.

24. Philippe ARIÈS, Georges DUBY (eds.), *Histoire de la vie privée*, Seuil, París, 1985, vols. 2-4; Danièle ALEXANDRE-BIDON, Marie-Thérèse LORCIN, *Le quotidien au temps des fabliaux*, Picard, París, 2003.

25. Christopher BROKE, *The Medieval Idea of Marriage*, Oxford University Press, Oxford, 1989; Michael M. SHEEHAN (ed.), *Marriage, Family, and Law in Medieval Europe*, University of Toronto Press, Toronto – Buffalo, 1996; Christiane KLAPISCH-ZUBER, *L'ombre des ancêtres. Essai sur l'imaginaire médiéval de la parenté*, Fayard, París, 2000; Constance Brittain BOUCHARD, *Those of My Blood. Constructing Noble Families in Medieval Francia*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2001; Didier LETT, *Famille et parenté dans l'Occident médiéval, V^e-XVe siècle*, Hachette, París, 2000 ; Régine LE JAN, *Famille et pouvoir dans le monde franc (VIe-Xe siècle). Essai d'anthropologie sociale*, Publications de la Sorbonne, París, 2003; Jean-Pierre POIX, *Le chemin des amours barbares. Genèse médiévale de la sexualité européenne*, Perrin, París, 2003.

la dimensió de gènere.²⁶ S'hi afegeix, a més, l'estudi de la infantesa²⁷ i de les diferents fases del cicle vital,²⁸ que culmina amb les dificultats de l'ancianitat²⁹ i que comporta la comprensió de l'ésser humà dins del transcurs del temps.³⁰ Tot plegat ha menat a una visió més completa i, per tant, més complexa de l'ésser humà, ben interpretat d'acord amb els valors aleshores articuladors de la societat.³¹

No és estrany, doncs, que les emocions amb què els homes i dones visqueren l'edat mitjana no sols hagin estat un destacat objecte d'estudi³² sinó que han esdevingut una nova centralitat des de la qual analitzar el passat.³³ Això implica assumir com a eix d'anàlisi les experiències dels éssers humans, és a dir, en els termes de Joan W. Scott, *historising experiences*.³⁴ De fet, Reinhart Koselleck ha reclamat que aquest és l'espai propi de la història dins del concert de ciències socials: *If we, the historians, want to develop a genuine theory that is to be distinct from the theories of the social sciences in general, it obviously has to be a theory that makes it possible to accommodate the changes in temporal experience*.³⁵

La suma d'experiències es connecta mitjançant la relació mútua. Així es concorda amb el pensament desenvolupat en les darreres dècades. Més enllà d'aportacions prou conegudes, com la de Derrida, la perspectiva de la relació marca l'aportació filosòfica contemporània. Alfons Puigarnau ho definia tot dient que s'havia passat "d'una filosofia de la 'substància' (que assumia que la veritat de l'ésser existia amb la independència

26. Pauline STAFFORD, Anneke B. MULDER-BAKKER (eds.), *Gendering the Middle Ages*, Blackwell Publishers, Oxford, 2001; Fredrick KIEFER (ed.), *Masculinities and Feminities in the Middle Ages and Renaissance*, Brepols, Turnhout, 2009; Didier LETT, *Hommes et femmes au Moyen Âge. Histoire du genre, XIe-XIVe siècle*, Armand Colin, París, 2013.

27. Danièle ALEXANDRE-BIDON, Didier LETT, *Les enfants au Moyen Âge. V^e-XVe siècles*, Hachette, París, 1997; Paul PAYAN, *Joseph, une image de la paternité dans l'Occident médiéval*, Flammarion, París, 2006.

28. John A. BURROW, *The Ages of Man. A Study in Medieval Writing and Thought*, Oxford University Press, Oxford, 1986; Elizabet SEARS, *The Ages of Man. Medieval Interpretation of the Life Cycle*, Princeton University Press, Princeton, 1986; Henri DUBOIS, Michel ZINK (eds.), *Les âges de la vie au Moyen âge*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, París, 1992; Claude THOMASSET, Michel ZINK (eds.), *Apogée et déclin*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, París, 1993.

29. Michael M. SHEEHAN (ed.), *Aging and the Aged in Medieval Europe*, Pontifical Institute of Medieval Studies, Toronto, 1990; Chris GILLEARD, "Aging and Old Age in Medieval Society and the Transition of Modernity", *Journal of Aging and Identity*, 7/1 (Berlín, març 2002), p. 25-41.

30. Gerd ALTHOFF, Johannes FRIED, Patrick J. GEARY (eds.), *Medieval concepts of the Past. Ritual, Memory, historiography*, German Historical Institute – Cambridge University Press, Washington – Cambridge, 2002; Jean-Claude SCHMITT, *Les rythmes au Moyen Âge*, Gallimard, París, 2016.

31. Hervé MARTIN, *Mentalités médiévales*, Presses Universitaires de France, París, 1996-2001, 2 vols.; Jean-Claude SCHMITT, *Les corps, les rites, les rêves, le temps. Essais d'anthropologie médiévale*, Gallimard, París, 2001; Jérôme BASCHET, *Corps et Âmes. Une histoire de la personne au Moyen Âge*, Flammarion, París, 2016.

32. Barbara H. ROSENWEIN, *Emotional communities in the Early Middle Ages*, Cornell University Press, Cornell University Press, Ithaca – Londres, 2006; Barbara H. ROSENWEIN, *Generations of Feelings. A History of Emotions, 600-1700*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016; Juanita FEROS RUYS, Michael W. CHAMPION, Kirk ESSARY (eds.), *Before Emotion: The Language of Feeling, 400-1800*, Routledge, Nova York – Londres, 2019.

33. Píroska NAGY, Damien BOQUET (eds.), *Le sujet des émotions au Moyen Âge*, Beauchesne, París, 2008; Damien BOQUET, Píroska NAGY, *Sensible Moyen Âge. Une histoire des émotions dans l'Occident médiéval*, Seuil, París, 2015.

34. Joan W. SCOTT, "The Evidence of Experience", *Critical Inquiry*, 17/2 (Chicago, 1991), p. 777.

35. Reinhart KOSELLECK, *The Practice of Conceptual History. Timing History, Spacing Concepts*, Stanford University Press, Stanford, 2002, p. 121.

de les seves relacions amb d'altres éssers) a la moderna filosofia de la 'relació' (que postula que la veritat de l'ésser era constituïda més per si mateixa, 'en' i 'mitjançant' d'altres éssers)".³⁶ Enfocar la història medieval des de la perspectiva de la relació ha permès fins i tot assolir noves visions de conjunt, com es pretén amb l'obra *Las relaciones en la historia de la Europa medieval* coordinada per María-Milagros Rivera Garretas.³⁷

Des d'aquesta posició, s'ha entès millor el funcionament del poder a l'edat mitjana. De fet, el sobirà medieval, com ha subratllat Michel Senellart, no domina —*dominatio*— sinó que regeix —*regere*— la concordança entre els diferents possessors de diversos graus de poder.³⁸ Ben clarament, el model polític baixmedieval ha estat definit per diverses expressions de caràcter plural i participatiu: *mixed constitution*,³⁹ *régime modéré*,⁴⁰ *gouvernement mixte*,⁴¹ *souveraineté partagée*.⁴²

Se supera així el plantejament dual, que cercava l'explicació en la relació entre qui imposava el poder i qui el patia, i se centra l'estudi en la comunicació i la semiòtica desplegada pels participants en el joc del poder.⁴³ Interessa desxifrar els llenguatges del poder,⁴⁴ protagonistes d'un diàleg d'imatges, gestos i paraules⁴⁵ amb què cada part cerca la legitimació de la seva posició,⁴⁶ sovint recurrent, amb aquesta finalitat, al suport diví.⁴⁷ Així s'ha pogut destacar la importància de la representativitat en els seus diferents nivells, siguin municipals, estamentals o nacionals.⁴⁸ L'actuació d'aquells que parlen en nom de la col·lectivitat remet a les estratègies de les elits per afermar el seu poder i, també, a

36. Alfons PUIGARNAU, "Un cert medievalisme. Cinema artúric i mutació de valors", *L'Edat Mitjana. Món real i espai imaginat*, Flocel SABATÉ (ed.), Afers, Catarroja – Barcelona, 2012, p. 268.

37. María-Milagros RIVERA GARRETA (ed.), *Las relaciones en la historia de la Europa medieval*, Tirant lo Blanch, València, 2006.

38. Michel SENELLART, *Les arts de gouverner. Du 'regimen' médiéval au concept de gouvernement*, Seuil, París, 1995, p. 20-31.

39. James BLYTHE, *Ideal Government and the Mixed Constitution in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton, 1992.

40. Alexander GIEYSZTOR, "Campagnes et villes, sociétés et États", *Les Européens*, Hélène AHRWEILLER, Maurice AYMARD (eds.), Hermann, París, 2000, p. 197.

41. Marie GAILLE-NIKODIMOV (ed.), *Le gouvernement mixte. De l'idéal politique au monstre constitutionnel en Europe (XIIIe-XVIIe siècle)*, Publications de l'Université de Saint-Étienne, Saint-Étienne, 2005.

42. Diego QUAGLIONI, "La souveraineté partagée au Moyen Âge", *Le gouvernement mixte. De l'idéal politique au monstre constitutionnel en Europe (XIIIe-XVIIe siècle)*, Marie GAILLE-NIKODIMOV (ed.), Publications de l'Université de Saint-Étienne, Saint-Étienne, 2005, p. 15-56.

43. Jean-Philippe GENET (ed.), *Vecteurs de l'idéal et mutation des sociétés politiques*, Éditions de la Sorbonne – École française de Rome, París – Roma, 2021.

44. Andrea GAMBERINI, Jean-Philippe GENET, Andrea ZORZI (eds.), *The Languages of Political Society. Western Europe, 14th-17th Centuries*, Viella, Roma, 2011.

45. Marc BOONE, Élodie LECUPPÉ-DESJARDIN, Jean-Pierre SOSSON (eds.), *Le verbe, l'image et les représentations de la société urbaine au Moyen Âge*, Garant, Anvers – Apeldoorn, 2002 ; Laurent SMAGGHE, *Les Émotions du prince. Émotion et discours politique dans l'espace bourguignon*, Classiques Garnier, París, 2012.

46. Jean-Philippe GENET (ed.), *La légitimité implicite*, Publications de la Sorbonne – École française de Rome, París – Roma, 2015, 2 vols.

47. Paola VENTRONE, Laura GAFFURI, *Images, cultes, liturgies. Les connotations politiques du message religieux*, Publications de la Sorbonne – École française de Rome, París – Roma, 2014.

48. Jean-Philippe GENET, Dominique LE PAGE, Olivier MATTÉONI (eds.), *Consensus et représentation*, Publications de la Sorbonne – École française de Rome, París – Roma, 2017.

la difusió i acceptació de valors culturals amb què cohesionar els pretesos col·lectius. Per això el municipi, deixant a banda la seva anàlisi institucional, jurídica o fins i tot de realitat econòmica i articulació social,⁴⁹ ha estat analitzat en funció dels elements que configuren la cultura d'identitat urbana.⁵⁰ I, més enllà de la solidaritat municipal, l'articulació dels éssers humans en cercles de solidaritat i identitat superiors ha menat la recerca vers indagar la significació de col·lectius com els nacionals.⁵¹

La cohesió de la societat sota uns valors determinats, que en qualsevol cas emanen del cristianisme viscut sota els paràmetres del realisme aristotelicotomista que s'imposa a la baixa edat mitjana, atorga seguretat al conjunt social, però alhora defineix els límits. Més enllà d'aquests se situa l'alteritat, conformada pels qui no poden ser assimilats als valors cohesionadors, com els homosexuals masculins, que actuen contra el disseny diví de la natura, o els jueus, estigmatitzats com a deïcides. L'alteritat com a objecte d'investigació⁵² comporta una adient renovació, perquè reconduïx temes d'estudi tradicionals, com la relació amb els jueus, el rebuig dels quals ja no tracta de ser explicat tant per tensions socioeconòmiques com per criteris socioculturals.⁵³ Per aquí s'han accentuat nous plantejaments a partir d'analitzar els vincles entre identitat i cultura.⁵⁴

En l'estructuració política, la historiografia ha constatat, en tots el casos, el pes justificatiu del bé comú sota termes cristians, el qual és invocat per tots els participants en el joc del poder.⁵⁵ Precisament, a partir de copsar que el bé comú incorporava la *communis utilitas*, tot avalant així el benefici característic de les societats urbans de l'edat mitjana,⁵⁶ la historiografia ha copsat millor l'aportació no sols material sinó també conceptual de la teoria econòmica baixmedieval. L'expressió de Giacomo Todeschini "economia cristiana de mercat"⁵⁷ és prou ben reeixida per definir el model econòmic

49. *Les élites urbaines au Moyen Âge. XXVIIe Congrès de la S.H.M.E.S (Rome, mai 1996)*, Publications de la Sorbonne – École française de Rome, París – Roma, 1997; María ASENJO-GONZÁLEZ (ed.), *Oligarchy and Patronage in Late Medieval Spanish Urban Society*, Brepols, Turnhout, 2009.

50. Andrew BROWN, Jan DUMOLYN (eds.), *Medieval Urban Culture*, Brepols, Turnhout, 2017.

51. Martin NEJEDLÝ, Pierre MONNET, Laurent JÉGOU (eds.), *Nation et nations au Moyen Âge*, Publications de la Sorbonne, París, 2014; Atila BARÁNY, Réka BOZZAY (eds.), *The Image of States, Nations and Religions in Medieval and Early Modern East Central Europe*, 'Lendület' Hungary in Medieval Europe Research Group, Debrecen, 2018.

52. Hans-Werner GOETZ, Ian WOOD (ed.), *'Otherness' in the Middle Ages*, Brepols, Turnhout, 2021.

53. Anna SAPIR ABULAFIA (ed.), *Religious Violence Between Christians and Jews. Medieval Roots, Modern Perspectives*, Palgrave, Basingtoke, 2002; Ephraim SHOHAM-STEINER (ed.), *Intricate Interfaith Networks in the Middle Ages. Quotidian Jewish-Christian Contacts*, Brepols, Turnhout, 2016; Przemysław WISZEWSKI (ed.), *Legal Norms and Political Action in Multi-Ethnic Societies*, Brepols, Turnhout, 2023.

54. José MARTÍNEZ GÁZQUEZ, John Victor TOLAN (eds.), *Ritus infidelium. Miradas interconfesionales sobre las prácticas religiosas en la Edad Media*, Casa de Velázquez, Madrid, 2013; Linda G. JONES, Adrienne DUPONT-HENRY (ed.), *Christian, Jews, and Muslim Preaching in the Mediterranean and Europe. Identities and Interfaith Encounters*, Brepols, Turnhout, 2019; Claire SOUSSEN, *La pureté en question. Exaltation et dévoiement d'un idéal entre Juifs et Chrétiens*, Casa de Velázquez, Madrid, 2020.

55. Thierry DUTOIR, *Sous l'empire du bien. "Bonnes gens" et pacte social (XIIIe-XIVe)*, Classiques Garnier, París, 2015.

56. M. S. KEMPSHALL, *The Common Good in Late Medieval Political Thought*, Clarendon Press, Oxford, 1999.

57. Giacomo TODESCHINI, *Ricchezza francescana. De la pauvreté volontaire à la société de marché*, Verdier, Lagrasse, 2004.

de la baixa edat mitjana que caracteritza Europa, si més no fins a les noves aportacions que arribaran amb el concili de Trento.⁵⁸

D'aquesta manera, la recerca sobre l'economia medieval ha pogut sortir dels cercles entorn d'una pretesa crisi baixmedieval, sobredimensionada i explicada amb arguments simples.⁵⁹ Allà on la historiografia tradicional imaginava l'economia preindustrial sotmesa a cicles de crisi econòmica, productiva i demogràfica —ja fos per raons neomalthusianes o pel desequilibri provocat per la pressió exactiva—,⁶⁰ a hores d'ara s'hi perceben, com subratllava Stephen Epstein, no tant problemes en la generació de tecnologia o producció sinó sobretot dificultats en la seva gestió, cosa que remet a un ventall d'aspectes interconnectats com la gestió pública, la fiscalitat, les especulacions de mercat o la circulació del crèdit.⁶¹ Tenint en compte aquests aspectes, s'interpreten millor els problemes d'abastament.⁶² Sobretot s'assoleix una visió més harmonitzada, on l'espai rural i urbà apareixen connectats per la funció dels mercats, però també pels principis ideològics que defineixen l'ètica econòmica⁶³ i la incidència dels factors naturals, perquè, com subtitula Bruce Campbell, *climate, disease and society* encaixen.⁶⁴ Aquest nou marc historiogràfic facilita copsar adientment la generació i transferència de la riquesa (*l'histoire des fortunes et de leur constitution, de leur accroissement, de leur transmission et de leur circulation*, en paraules de Laurent Feller)⁶⁵ i interpretar més adequadament les ruptures que han sacsejat la societat.⁶⁶

L'ésser humà medieval només s'entén des del seu encaix amb la natura,⁶⁷ cosa que en realitat imposa una cruïlla entre natural i sobrenatural.⁶⁸ El context comporta reivindicar el contacte i la proximitat amb els animals⁶⁹ i sobretot amb el territori.

58. Odd LANGHOLM, "The Economic Ethics of the Mendicant Orders: a Paradigm and a Legacy", *Etica e politica: le teorie dei frati mendicanti nel due e trecento*, Centro Italiano di Studi sull'alto Medioevo, Spoleto, 1999, p. 153-172.

59. David IGUAL, "¿Crisis? ¿Qué crisis? El comercio internacional en los reinos hispánicos en la Baja Edad Media", *Edad Media. Revista de Historia*, 8 (Valladolid, 2007), p. 203-223.

60. T. H. ASTON, C. H. E. PHILPIN (eds.), *El debate Brenner. Estructura de clases agraria y desarrollo económico en la Europa preindustrial*, Crítica, Barcelona, 1988.

61. Stephen R. EPSTEIN, "Nuovi sviluppi nella storia economica", *Medievalisme. Noves perspectives*, Flocel SABATÉ, Joan FARRÉ (eds.), Pagès editors, Lleida, 2003, p. 33-42.

62. Antoni RIERA I MELIS, *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2017; Luciano PALERMO, Andrea FARA, Pere BENITO (eds.), *Políticas contra el hambre y la carestía en la Europa medieval*, Milenio, Lleida, 2018.

63. Laurence FONTAINE, *L'économie morale. Pauvreté, crédit et confiance dans l'Europe préindustrielle*, Gallimard, París, 2008; James DAVIS, *Medieval Market Morality. Life, Law and Ethics in the English Marketplace, 1200-1500*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

64. Bruce M. S. CAMPBELL, *The Great Transition. Climate, Disease and Society in the Late-Medieval World*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016.

65. Laurent FELLER, *Richesse, terre et valeur dans l'Occident médiéval. Économie politique et économie chrétienne*, Brepols, Turnhout, 2021, p. 293.

66. Philip SLAVIN, *Experiencing Famine in Fourteenth-Century Britain*, Brepols, Turnhout, 2019.

67. Chumaru KOYAMA (ed.), *Nature in Medieval Thought. Some Approaches East and West*, Brill, Leiden, 2000.

68. Robert BARTLETT, *The Natural and the Supernatural in the Middle Ages*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

69. Gerhard JARITZ, Alice CROYKE (eds.), *Animal Diversities*, Medium Aevum Quotidianum, Gesellschaft zur Erforschung der materiellen Kultur des Mittelalters, Krems, 2005.

A Europa, l'espai vital local immediat i el marc territorial de la societat es perfilen o es redefeixen a l'edat mitjana. En aquest sentit, la historiografia ha copsat que en aquests moments el territori s'afaiçona i articula, ja sigui en les fronteres que delimiten l'Europa medieval en els seus extrems cardinals,⁷⁰ o ja sigui en la dinàmica social i econòmica. L'antropització del territori genera específics paisatges, empentant així tota una línia de recerca.⁷¹ El paisatge es mostra, en tots els casos, ben imbricat amb les activitats econòmiques i socials que l'ésser humà tracta d'imposar a la natura, tal com ha destacat la historiografia recent en els seus diferents vessants.⁷² En realitat, el territori esdevé la cruïlla entre els estímuls ben diversos que bateguen a la societat.⁷³ Per això la historiografia hi arriba des de diferents contrades: els estudis sobre la comercialització i el mercat han enllaçat amb les anàlisis sobre el funcionament de les capitalitats urbanes i l'articulació del territori.⁷⁴ Des d'aquesta posició, l'espai es fa ressò, de manera variada, de l'actuació dels diferents estrats de la societat, en concordança amb les dinàmiques de poder i economia en un escenari de fragmentació jurisdiccional com és propi de l'edat mitjana.⁷⁵

La densitat d'aquest recorregut incideix en la necessitat de perspectives comparatives i globalitzadores. Aplicar la història comparada a l'edat mitjana té arrels tan profundes i conegudes com Marc Bloch,⁷⁶ tal com ha reivindicat Daniela Romagnoli,⁷⁷ però està clar que en els moments actuals l'exercici comparatiu ha esdevingut un aliat d'un enfocament globalitzador.⁷⁸

70. Nora BEREND, *At the Gate of Christendom: Jews, Muslims and 'Pagans' in Medieval Hungary c. 1000- c. 1300*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001; Francisco GARCÍA FITZ, Juan FRANCISCO ALCÁZAR (eds.), *La historia peninsular en los espacios de frontera: las "extramaduras históricas" y la "transierra" (siglos XI-XV)*, Sociedad Española de Estudios Medievales – Editum, Murcia, 2012; Stéphane BOISSELLIER, Isabel Cristina FERREIRA FERNANDES (eds.), *Entre Islam et Chrétienté. La territorialisation des frontières, XI-XVe siècle*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 2015.

71. Tom WILLIAMSON, *Shaping Medieval Landscapes. Settlement, Society, Environment*, Oxbow Books, Oxford, 2003; Sjoerd J. KLUIVING, Erika B. GUTTMANN-BOND (eds.), *Landscape Archaeology between Art and Science*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2012.

72. Bruno ANDREOLLI, Massimo MONTANARI (eds.), *Il bosco nel medioevo*, Cooperativa Libreria Universitaria Editrice Bologna, Bolonya, 1990; Simonetta CAVACIOCCHI (ed.), *L'uomo e la foresta secc. XIII-XVIII*, Istituto Internazionale di Storia Economica "F. Datini", Prato, 1996; Claude THOMASSET, Danièle JAMES-RAOUL (eds.), *La montagne dans le texte médiéval. Entre mythe et réalité*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, París, 2000; *Montagnes médiévales. XXXIVe Congrès de la SHMES (Chambéry, 23-25 mai 2003)*, Publications de la Sorbonne, París, 2004.

73. Patrick GAUTIER DALCHÉ (ed.), *La terre. Connaissance, représentations, mesure au Moyen Âge*, Brepols, Turnhout, 2013.

74. Beatriz ARÍZAGA BOLUMBURU, Jesús A. SOLÓRZANO TELECHEA (eds.), *La Ciudad medieval y su influencia territorial*, Instituto de Estudios Riojanos, Logroño, 2007; Kate GILES, Christopher DYER (eds.), *Town and Country in the Middle Ages*, Maney Publishing, Leeds, 2007.

75. Flocel SABATÉ, *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat mitjana*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1997.

76. Marc BLOCH, "Pour une histoire comparée des sociétés européennes", *Revue de Synthèse Historique*, 46 (París, 1928), p. 15-50.

77. Daniela ROMAGNOLI, "La comparazione nell'opera di Marc Bloch: pratica e teoria", *La storia comparata. Approcci e prospettive*, Pietro ROSSI (ed.), Il Saggiatore, Farigliano, 1990, p. 110-124.

78. Flocel SABATÉ (ed.), "L'Edat mitjana: La primera globalització?", *L'edat mitjana, la primera globalització?*, Pagès editors, Lleida, 2022, p. 11-39.

© dels articles: els autors
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: maig de 2025
ISBN: 978-84-1303-642-7
DL: L 277-2025
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

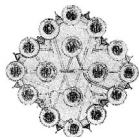
Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
**Direcció General d'Arxius,
Biblioteques, Museus i Patrimoni**
Arxiu Comarcal de la Noguera

CONSELL COMARCAL
DE LA NOGUERA

Proyecto de investigación PID2022-136257NB-I00

Grup de Recerca Consolidat
en Estudis Medievals
ESPAI, PODER I CULTURA
Universitat de Lleida

Universitat de Lleida